

Whale Rider

Niki Caro

Material didàctic de la pel·lícula

Recomanada per a 1r i 2n d'ESO

í n d e x

- 3 **Fitxa tècnica**
- 3 **Sinopsi**
- 3 **Què treballem?**
- 4 **Tradicció i modernitat, llegenda i realitat**
- 7 Proposta d'activitats
- 8 **Glossari**
- 8 **Filmografia relacionada**

s i n o p s i

Un petit poble maori de la costa de Nova Zelanda s'enfronta a una gran crisi quan l'hereu del líder de la tribu, destinat a ser el nou cap de la comunitat, mor en néixer i l'única supervivent és la seva germana bessona: Pai. Malgrat la tristesa i la decepció que senten el seu avi i la resta d'habitants del poble, Pai es fa gran –ara ja té dotze anys– i, convençuda que la seva gent necessita un nou líder, decideix entrenar-se durament i lluitar contra molts anys de tradició per fer realitat el seu destí.

f i t x a t è c n i c a

Títol original

Whale rider

Direcció i guió

Niki Caro, a partir de la novel·la homònima de Witi Ihimaera

Producció

Tim Sanders, Frank Hübner i John Barnett (Nova Zelanda / Alemanya, 2002)

Director de fotografia

Leon Narbey

Música

Lisa Gerrard

Disseny de producció

Grant Major

Direcció artística

Grace Mok

Muntatge

David Coulson

Interpretació

Keisha Castle-Hughes (Pai), **Rawiri Paratene** (Koro),

Vicky Haughton (Flowers), **Cliff Curtis** (Porourangi),

Grant Roa (Rawiri), **Mana Taumaunu** (Hemi),

Rachel House (Shilo), **Taungaroa Emile** (Willie)

Duració

100 minuts

q u è t r e b a l l e m ?

Whale Rider és una pel·lícula que planteja, sense estridències ni pretensions, alguns dels temes més importants dels últims anys; des del paper de la dona en les societats contemporànies fins a l'enfrontament entre tradició i modernitat, exemplificat aquest últim en la lluita gairebé simbòlica que s'estableix entre Pai i el seu avi Koro i també entre Koro i el seu fill Pourangi, el primer d'atrevir-se a desafiar unes tradicions mil·lenàries. La directora, Niki Caro, integra aquests i altres temes en un conjunt d'innegable bellesa formal, que reproduceix amb respecte les tradicions i els costums del poble maori de Nova Zelanda, al mateix temps que aconsegueix copsar l'atmosfera mítica i fantàstica dels aspectes llegendaris de la trama sense renunciar en cap moment al realisme.

a s s a i g

Tradició i modernitat, llegenda i realitat

«En l'antiguitat la Terra sentia un gran buit. Estava esperant. Esperant que l'omplissin. Esperant algú que l'estimés. Esperant un líder. Va arribar muntat en una balena destinat a liderar els nostres, el nostre ancestre, Paikea. Però ara estàvem esperant el primogènit d'una nova generació, el descendent del que munta la balena. Un nen que seria el cap. Quan vaig néixer jo no hi va haver alegria. El meu germà bessó va morir i es va emportar la meua mare amb ell».

Aquestes frases pronunciades per Pai (Keisha Castle-Hughes) al principi del film marquen amb precisió i força contundència l'estil i l'atmosfera de *Whale Rider*, segona pel·lícula de la directora neozelandesa Niki Caro (Wellington, 1967). Sobre les imatges d'un violent muntatge paral·lel que mostra les profunditats del mar, per una banda, i el mateix naixement de Pai, amb la mort de la seva mare, per l'altra, el text ens endinsa en un món pràcticament desconegut pel públic occidental, el món de la cultura i de les tradicions maoris de Nova Zelanda, però també dins un món en el qual la fantasia i/o la llegenda van de la mà amb la més escrupolosa realitat. El film entronca així amb una llarga tradició del cinema fantàstic de Nova Zelanda i també d' Austràlia, tan diferent del cinema

fantàstic europeu o nord-americà¹. I és que un dels principals elements d'interès de *Whale Rider* resideix en el seu exotisme, en l'estranyesa i fins i tot la sorpresa que suposa, ja entrat el segle XXI, l'existència d'una cultura i d'una societat tan allunyada i tan diferent dels patrons culturals occidentals, molt poques vegades tractada a la gran pantalla amb el respecte i la delicadesa de què fa gala Caro. La comunitat maori, integrada a Nova Zelanda per aproximadament mig milió de persones, només el 12% de la població, és la protagonista central d'una història en la qual, com també passava amb la trilogia de *El señor de los anillos* (*The Lord of the Rings*, 2001–2003), rodada a Nova Zelanda pel director neozelandès més important de la història, Peter Jackson, el paisatge i la natura juguen un paper coprotagonista.

No sense notables dificultats, el film va ser rodat íntegrament a la petita població de Whangara perquè segons el productor, John Barnett, «si haguéssim rodat el film en un altre lloc, intentant simplement reproduir l'ambient, els resultats finals se n'haguessin ressentit», ja que «hi ha determinats elements físics que es descriuen a la novel·la, com la remor del mar a la badia, l'illa que recorda una balena, la casa de reunions i sobretot la gent de la qual parla la llegenda» que és pràcticament impossible recrear amb decorats i efectes especials. En el cas de *Whale Rider*, és cert, el mar, origen del mite/llegenda fundacional de la cultura maori, la història de Paikea, "el que munta la balena", precisament la traducció literal del títol original del film, té una presència constant i notable al llarg del desenvolupament de l'acció, sense la qual la pel·lícula no tindria ni molt menys la mateixa força i intensitat. La directora Niki Caro parteix d'una prestigiosa novel·la de Witi Ihimaera (publicada per primera vegada l'any 1985) per construir una història que, malgrat la seva determinada

1. En aquest sentit, resulta molt recomanable la lectura de *Fantípodas*. Una aproximació al cine fantàstic australiano y neozelandés. Div. Autors. Barcelona: Paidós / Festival Internacional de Cinema de Catalunya, 2002.

localització i el seu profund respecte per la tradició, planteja temes tan universals com la relació entre pares i fills, el pes de les dones en la societat i l'enfrontament –inevitable– entre la tradició i la modernitat. Així ho confirma al *pressbook* del film John Barnett, per a qui

«una de les coses més emocionants de *Whale Rider* és la seva universalitat, ja que els temes que tracta són totalment vigents en qualsevol de les societats i cultures del món».

O com explica el mateix autor de la novel·la, Witi Ihimaera,

«la directora va crear una transformació meravellosa. Va actualitzar la història perquè resultés més rellevant. No es tracta d'una comunitat que s'enfronta a un problema particular d'ancestres i successions; es tracta de les dones i de com han de trobar el seu camí en aquesta societat».

Una societat patriarcal i en decadència per l'escàs interès que els nens i les nenes mostren envers els seus orígens, davant la tristesa del cap de la tribu, Koro, obsessionat, a partir de la mort del seu nét, a trobar un nou líder per a la comunitat, incapaç de veure que en realitat sempre l'ha tingut davant dels seus ulls, encara que sigui una nena. Per això, *Whale Rider* és també, per damunt de tot, una història de lluita i superació personal. Pai creu profundament en la llegenda i en les tradicions de la seva comunitat, fins i tot més que el seu avi: és incapaç d'abandonar la seva terra quan el seu pare li demana que marxi amb ell cap a Alemanya, on ha començat una nova vida. Aquesta és precisament una de les escenes més suggeridores del film, que entronca amb la particular concepció del cinema fantàstic neozelandès que comentàvem al principi: la manera en què Caro filma aquest moment, amb el llarg trajecte en cotxe des de casa els seus avis per una carretera que

voreja el mar, permet pensar als espectadors i espectadores que la decisió de Pai, més que fruit d'una reflexió personal, és quelcom gairebé sobrenatural, com si la força del mar, tots els secrets i llegendes que amaga, fos molt més gran i poderosa que l'amor que sent pel seu pare. Com escriu Tomás Fernández Valentí, l'arrelament que Pai sent envers els seus avis i la seva terra «va més enllà d'allò racional i entra directament en els terrenys d'allò mitològic»².

La relació de complicitat que s'estableix entre Pourangi i Pai, malgrat el poc temps que han pogut estar junts –Pourangi va marxar de Nova Zelanda poc després de la mort del seu fill i de la seva dona, i Pai ha crescut només en companyia dels seus avis i del seu oncle Rawiri–, resulta determinant en aquest context. Pourangi va ser el primer a desafiar la tradició i a enfrontar-se a Koro, com exemplifica la duríssima escena inicial a l'hospital. Molts anys després, Koro segueix obsessionat amb la idea de trobar-li una nova dona sense saber que el seu fill ja té una parella estable a Alemanya i que és feliç així, com si fos incapaç d'acceptar el fet que els temps canvien i que les persones també. Pai entén el seu pare, però justament allà on Pourangi va renunciar a seguir endavant amb la tradició, ella està disposada a aconseguir el reconeixement que fins aleshores ha estat negat a les dones de la comunitat. Koro ni tan sols deixa que la nena participi en l'escola destinada a ensenyar les velles creences maoris a les noves generacions, que ell mateix ha creat amb la intenció de

2. Crítica de *Whale Rider* a la revisió Dirigido, núm. 336 (Barcelona: juliol-agost de 2004), p. 20.

trobar un nou líder, amb resultats desastrosos. Pai no defalleix: la seva voluntat, la seva obstinació és molt més forta que la mateixa determinació de Koro, com demostra el seu coneixement dels cànctics tradicionals i el seu domini de l'arma sagrada dels maoris, la *taia-ha*, així com la seva destresa sota l'aigua: allà on els alumnes més avançats de l'escola fracassen estrepitosament, com en l'última prova de l'escola per escollir el nou líder (recollir del fons del mar un collaret que Koro ha llançat a l'aigua), Pai surt victoriosa amb una facilitat increïble.

«No només busca un nou líder, busca un profeta», diu Pourangi referint-se al seu pare en una conversa amb Pai; però la nena sap, en el fons del seu cor, que el seu avi només necessita temps per obrir els ulls. Per aquest motiu, amb la complicitat de la seva àvia i del seu oncle Rawiri, insisteix una i altra vegada, tornant a començar una i altra vegada quan s'equivoca, però sense deixar mai de mostrar respecte i veneració pel seu avi, com mostra el seu llarg discurs al festival de l'escola:

«El meu nom és Paikea Apirana, i procedeix d'un llarg llinatge de caps que es remunta a Hawaiiiki, on hi ha els nostres ancians que van sentir plorar la Terra i van enviar un home. També es deia Paikea i jo sóc la seva última descendent. Però jo no era el líder que esperava el meu avi, i en néixer vaig trencar el llinatge que es remuntava als nostres ancians. No va ser culpa de ningú, simplement va passar. Però podem aprendre, i si tots posseeixen

coneixement, podem tenir molts líders. I tots seran forts, no només l'Elegit. Perquè, a vegades, encara que siguis el líder i hagi de ser fort, pots caure rendit. Com Paikea, quan es va perdre al mar i no trobava la Terra i probablement volia morir. Però sabia que els ancians estaven al seu costat, així que els va demanar que li donessin força».

Koro, però, ni tan sols la sent: un grup de balenes han quedat atrapades a la sorra de la platja, senyal inequívoc que les coses van malament i que els ancians de Hawaiiiki estan profundament disgustats.

Un cop més, Caro mostra una gran mestria a l'hora de combinar realitat i fantasia, veritat i tradició, per la manera com mostra un fet perfectament plausible d'una manera inequívocament fantàstica, gairebé terrorífica. Els plans de les balenes morint a la platja, filmats majoritàriament de nit i en violents contrallums, es constitueixen gairebé en una metàfora de la desesperació de Koro i de la tristesa i la impotència de la seva comunitat, però en realitat marquen el decisiu punt d'inflexió de la història, perquè serà l'obstinació de Pai, la seva fe en ella mateixa i en la seva sang, la que aconseguirà que la balena ancestral, la balena que totes les altres balenes segueixen, torni al mar. Muntada sobre el seu llom, Pai es convertirà així en la *whale rider*, "la que munta la balena", la indiscutible líder del seu poble. La seva força és ara també la força del seu poble, unit contra l'adversitat, com certifiquen les seves paraules al final de tot de la pel·lícula:

«El meu nom és Paikea Apirana, i procedeix d'un llarg llinatge de caps descendents del que munta la balena. No sóc un profeta. Però sé que el nostre poble seguirà endavant. Tots junts, amb tota la nostra força».

Sense la interpretació de la debutant Keisha Castle-Hughes (nascuda el 1990), és evident que ni la pel·lícula tindria la mateixa força ni la mateixa intensitat, fins al punt que no resulta arriscat afirmar que ella és *Whale Rider*. La total identificació de la jove actriu amb el seu personatge, la seva profunda expressivitat i la seva gens forçada emotivitat i determinació, juguen en tot moment en benefici de la credibilitat i de la particular atmosfera del film, fins al punt de portar la directora a afirmar que «Keisha és el cor de la pel·lícula, no podríem haver fet el film amb una altra actriu». Caro, de fet, va escollir l'opció més difícil: «No volia una actriu, volia una nena», diu la directora al pressbook del film,

«sabia que no estava buscant una nena que pogués interpretar el paper, estava buscant la nena. No havia de tenir uns

trets característics o una edat determinada, només havia de ser preadolescent i ser algú realment especial».

La decisió de buscar una nena que reunís les condicions del personatge abans que intentar buscar una actriu que pogués interpretar-lo il·lustra perfectament, a més, la importància del procés de preparació i preproducció de qualsevol film, que a vegades pot ser tan o més important que el mateix rodatge. En el cas de *Whale Rider*, Castle-Hughes va ser escollida entre més de 10.000 candidates per la directora de càsting Diana Rowan, i el seu paper li va valdre una nominació a l'Oscar a la Millor Actriu Protagonista (és l'actriu més jove de la història que ha aconseguit aquesta nominació).

p r o p o s t a d ' a c t i v i t a t s

- Debat a classe al voltant d'alguns dels temes i de les idees presents a la pel·lícula (el paper de les dones a les societats actuals, les relacions entre pares i fills, la lluita contra les adversitats, la pervivència de tradicions ancestrals), relacionant-los amb la nostra realitat més immediata.
- Comprendre i analitzar el paper històric de les dones en societats rurals i de caràcter tribal com la descrita al film, valorant de manera general com ha evolucionat fins als nostres dies.
- Valorar i comentar l'enfrontament que s'estableix entre dos dels personatges principals, Pai i Koro, valorant-ne especialment l'actitud i l'evolució al llarg del film així com la manera en què els seus actes influeixen en la resta dels personatges.

- Conèixer els trets fonamentals (organització social, formes de vida, vincles familiars, relacions interpersonals) de la societat maori de Nova Zelanda de l'actualitat.
- Analitzar el paper que les llegendes i la tradició juguen al llarg de la trama de *Whale Rider*, extrapolant els resultats obtinguts a la nostra realitat més immediata.
- A partir de les figures de l'escriptor Witi Ihimaera i de la directora Niki Caro, estudiar i analitzar els principals trets distintius de la literatura i el cinema de Nova Zelanda.

g l o s s a r i

Muntatge: tasca de seleccionar, ordenar i encadenar el material filmat per donar lloc a un producte audiovisual. El significat del muntatge final no sorgeix de la suma d'imatges, sinó de la relació conceptual que s'hi estableix.

Muntatge paral·lel: forma de muntatge on es produeix l'alternança de dues o més accions entre les quals no es pot establir una relació cronològica, però que es donen sentit mútuament, són comparades i una determina l'altre.

Escena: conjunt de plans que tenen relació en un espai i temps determinat. És la unitat dramàtica mínima d'un film.

Pla: conjunt d'imatges copsades per la càmera durant una presa.

Preproducció: primera fase d'elaboració d'un film, en la qual es treballa el guió literari i tècnic i es realitza la preparació per al rodatge.

f i l m o g r a f i a r e l a c i o n a d a

Billy Elliot. Stephen Daldry. Regne Unit, 2000

Offside. Jafar Panahi. Iran, 2005

Quiero ser como Beckham (Bend It Like Beckham). Gurinder Chadha. Regne Unit, 2002

Whale rider

s i n o p s i

Un petit poble maori de la costa de Nova Zelanda s'enfronta a una gran crisi quan l'hereu del líder de la tribu, destinat a ser el nou cap de la comunitat, mor en néixer i l'única supervivent és la seva germana bessona: Pai. Malgrat la tristesa i la decepció que senten el seu avi i la resta d'habitants del poble, Pai es fa gran –ara ja té dotze anys– i, convençuda que la seva gent necessita un nou líder, decideix entrenar-se durament i lluitar contra molts anys de tradició per fer realitat el seu destí.

f i t x a t è c n i c a

Títol original

Whale rider

Direcció i guió

Niki Caro, a partir de la novel·la homònima de Witi Ihimaera

Producció

Tim Sanders, Frank Hübner i John Barnett (Nova Zelanda / Alemanya, 2002)

Director de fotografia

Leon Narbey

Música

Lisa Gerrard

Disseny de producció

Grant Major

Direcció artística

Grace Mok

Muntatge

David Coulson

Interpretació

Keisha Castle-Hughes (Pai), Rawiri Paratene (Koro),

Vicky Haughton (Flowers), Cliff Curtis (Porourangi),

Grant Roa (Rawiri), Mana Taumaunu (Hemi),

Rachel House (Shilo), Taungaroa Emile (Willie)

Duració

100 minuts

El pes de la tradició

Segona pel·lícula de la directora neozelandesa Niki Caro (nascuda a Wellington l'any 1967), *Whale Rider* és una pel·lícula fins a cert punt exòtica i allunyada dels paràmetres culturals i socials occidentals però que, malgrat tot, proposa una història de lluita i superació personal perfectament extrapolable a qualsevol societat i a qualsevol lloc del món. A mig camí entre la llegenda i la realitat, però sense estar dins del terreny del realisme, i amb un profund respecte vers la comunitat maori, on es desenvolupa la trama, el film mostra un lloc, una gent i unes tradicions ancestrals pràcticament desconegudes per nosaltres però que, gràcies a l'habilitat de la directora, ens resulten molt propers.

L'impressionant presència de la jove debutant Keisha Castle-Hughes (l'actriu més jove de la història a rebre una nominació a l'Oscar a la Millor Actriu), juntament amb la bellesa gairebé fantasmagòrica dels paisatges naturals de Nova Zelanda, són els dos principals al·licients d'una proposta que transcendeix el seu localisme en plantejar temes de gran importància i vigència en l'actualitat: la protagonista, Pai, no només ha de lluitar incansablement per aconseguir el reconeixement que el seu avi, Koro, cap de la comunitat, li nega, sinó que també ha de fer front als prejudicis d'una tradició ancorada en el passat que impedeix a una

dona poder liderar la seva comunitat encara que sigui la persona idònia per fer-ho.

Whale Rider mostra així, amb una gran delicadesa, el conflicte entre tradició i modernitat: els temps canvien, i amb ells també les persones. Pourangi, el pare de Pai, va marxar de Nova Zelanda per l'obstinació del seu pare, Koro, per a qui la pervivència de la tradició i els costums ancestrals és fins i tot més important que la felicitat de la seva pròpia família. El bé de la comunitat és més important que el bé individual i que la felicitat personal, però, com al final acabarà demostrant Pai, el respecte i el culte a la tradició no és incompatible amb les creences i amb l'actitud de cadascú, encara que aquestes, teòricament, puguin resultar massa modernes o arriscades. La lluita de Pai és en realitat la lluita de la seva pròpia comunitat, una metàfora brillant sobre la necessitat de tirar endavant i d'adaptar-se a l'evolució de les persones i de la societat però sense perdre mai de vista els orígens i la identitat d'un mateix.

La directora: Niki Caro

Nascuda l'any 1967 a Wellington, Nova Zelanda, Niki Caro s'ha convertit en poc temps en una de les directores més prestigioses i reconegudes del panorama cinematogràfic internacional. Després d'escriure i dirigir diverses pel·lícules per a la televisió del seu país, es va iniciar en el món del cinema dirigint els curtsmetratges *Su re to Rise* (1994) i *Footage* (1996), als quals seguiria el seu primer llargmetratge per a la gran pantalla, *Memoria y deseo* (*Memory and Desire*, 1997). L'èxit de públic i de crítica obtingut amb el seu debut es repetiria amb la seva segona pel·lícula, *Whale Rider* (2002), amb la qual obtindria nombrosos premis internacionals, com el Premi del Públic dels Festivals de Cinema de San Francisco, Rotterdam, Toronto i Sundance, així com el Premi BAFTA 2003 i el Premi Spirit Awards 2004 a la Millor Pel·lícula. La repercussió de *Whale Rider* facilitaria el seu salt a Hollywood, on ha dirigit la que fins ara és la seva última pel·lícula, *En tierra de hombres* (*Class Action*, 2005), protagonitzada per Charlize Theron.

Opinions de la directora

Sobre la història

«A l'hora d'adaptar la novel·la de Witi Ihimaera al cinema vaig buscar el punt de vista d'una nena de dotze anys. Vaig preguntar molt sobre els aspectes culturals de la història sense voler imposar-ne la meua visió. Sentia que estava al servei de la història i aquesta va ser la meua major preocupació pel que fa a l'ètica al llarg de tot el projecte. Parlava i parlava, escoltava i escoltava i quan hi havia alguna cosa que no entenia sempre tenia algú a qui re córrer perquè m'ajudés».

El càsting de Pai

«No volia una actriu, volia una nena. Sabia que no estava buscant una nena que pogués interpretar el paper, estava buscant la nena. No havia de tenir uns trets característics o una edat determinada, només havia de ser preadolescent i ser algú realment especial».

Del *pressbook* del film

c o m e n t a r i s d e l a c r í t i c a

«Un dels aspectes més interessants de *Whale Rider* resideix en l'habilitat de la realitzadora Niki Caro per jugar amb la fascinació que provoca o que pot provocar en l'espectador i espectadora occidental, desconegedor dels costums i tradicions del poble maori i, al mateix temps, per oferir un relat que oscil·la astutament entre allò realista i allò màgic, allò costumista i allò llegendari, mirant amb respecte i cert a solemnitat els costums ancestrals que retrata sense per això deixar d'oferir un segon punt de vista una mica més irònic sobre la història».

Tomás Fernández Valentí. *Dirigido*, núm. 336 (juliol/agost de 2004)

«La força metafòrica del film és evident, gairebé òbvia. Descriu molt bé la vida quotidiana d'una petita comunitat maori i desplega alguns dibuixos de personatges molt vius, sobretot les dones, entre elles l'àvia i la neta, i especialment aquesta última, amb un treball de meravellosa claredat de la nena protagonista, Keisha Castle-Hughes [...]. La directora, Niki Caro, construeix una pel·lícula elegant i d'imatge neta i transparent, en la qual floten metàfores universals arrancades sense violència d'un món d'extrema delicadesa, el dels homes i dones maoris, els nostres llunyans antípodes, que mostren un esperit que els converteix en gent propera, d'aquí al costat».

Ángel Fernández Santos. *El País*, 11 de juny de 2004

f i l m o g r a f i a N i k i C a r o

Memoria y deseo (1997);
Whale Rider (2002);
En tierra de hombres (2005).